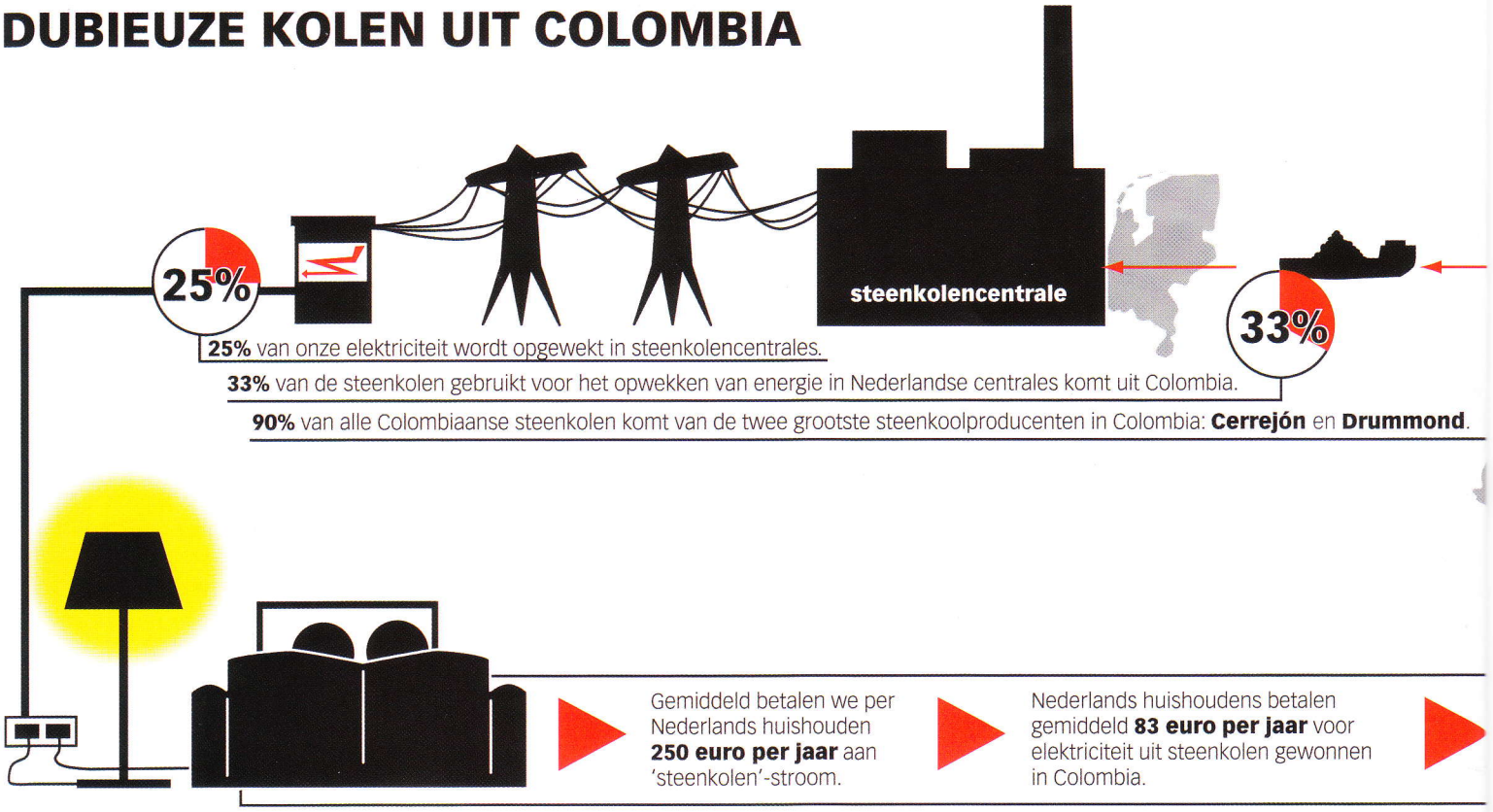
De energie-bedrijven zitten op hete kolen

Tekst: Willem Meyboom
Infographic: Kim Raad

Noem het geen groene, maar gitzwarte energie: Colombiaanse mijnbouwbedrijven die steenkool leveren aan Nederlandse centrales zouden medeverantwoordelijk zijn voor bedreigingen, intimidaties en zelfs moord. 'Ze vernietigen sociale structuren.'

Een kolenmijn van Cerrejón in de buurt van Barrancas, Colombia. Het mijnbouwbedrijf zou inwoners van het dorp Tabaco hebben laten verdrijven

DUBIEUZE KOLEN UIT COLOMBIA

Onder de titel 'Stroom Stinkt, schandalige praktijken achter uw stopcontact', wierp Netwerk kort voor de zomer licht op de gewelddadige omstandigheden rond de kolenwinning in Colombia. Nederlandse energiebedrijven bleken stevige afnemers van die steenkool, onthulde de televisierubriek. De twee grootste mijnen van Colombia, Drummond (Amerikaans) en Cerrejón (Australisch-Engels-Zwitsers), zijn belangrijke leveranciers van de Nederlandse centrales van Nuon, Essent, Eon en Electrabel.
Netwerk had inzage in delen van het Colombiaanse strafdossier tegen Drummond, verhoren en getuigenverklaringen van betrokken paramilitairen en van een hoge officier van de Colombiaanse geheime dienst DAS. Vakbondsleiders, nabestaanden en getuigen van moordpartijen vertellen over de betrokkenheid van paramilitairen en van legeronderdelen die gefinancieerd worden door de mijnbedrijven. Zowel Drummond als Cerrejón wordt ervan beschuldigd aan paramilitairen opdracht te hebben gegeven vakbondsmensen of omwonenden van hun terreinen te intimideren, bedreigen en zelfs te vermoorden.
Volgens Netwerk betaalden de bedrijven paramilitaire organisaties voor bewaking. Deze semilegertjes zouden rondom de mijnterreinen tientallen moorden op hun geweten hebben. In Colombia hebben deze groeperingen zich in de periode tussen 1997 en hun demobilisatie in 2006 schuldig gemaakt aan het merendeel van de circa tweeduizend geweldsdoden die het land elk jaar telde.

'Deze schendingen waren al jaren bekend. Als je dan zaken blijft doen, maak je je medeschuldig'
Hoogleraar internationaal recht Willem van Genugten

Op basis van het dossier van Netwerk stelt Willem van Genugten, hoogleraar internationaal recht aan de Universiteit van Tilburg, dat de Nederlandse energieleveranciers medeplichtig zijn aan grove mensenrechtenschendingen. 'Mijn redenering heeft twee kanten', stelt hij tegenover *Wordt Vervolgd*. 'In de eerste plaats was al jaren bekend dat deze schendingen aan de orde waren. Als je dan toch zaken blijft doen met deze ondernemingen maak je je medeschuldig, al heb je die schendingen niet zelf begaan. De bedrijven hebben zich bovendien gecommiteerd aan het UN Global Compact (zie kader pag. 11) en de OESO Guidelines for Multinational Enterprises. Daarnaast speelt het leerstuk van de horizontale werking van mensenrechten: niet alleen overheden moeten zich aan de mensenrechten houden.'

De afgelopen vier decennia van conflict in Colombia (tussen de veiligheidstroepen en hun paramilitaire bondgenoten enerzijds en

Mijnbouwbedrijven Drummond en Cerrejón, die steenkool leveren aan Nederlandse centrales, zouden medeverantwoordelijk zijn voor grove mensenrechtenschendingen in Colombia.

Zowel **Drummond** als **Cerrejón** zou paramilitaire organisaties hebben gefinancierd en dorpen hebben laten platwalsen. Ook zouden de bedrijven bewoners van hun land hebben laten verdrijven.

In de VS loopt een zaak tegen **Drummond** vanwege de moord op 67 Colombiaanse burgers, onder wie vakbondsleiders en inwoners van dorpen in de omgeving van de mijn, de spoorlijn naar de haven en de haven zelf.

Twee betrokken paramilitairen hebben verklaard dat een bataljon van het Colombiaanse leger en door het bedrijf betaalde paramilitairen in opdracht van **Cerrejón** in 2004 een bloedbad hebben aangericht in het dorp Bahía Portete.

In 2001 hebben politie en militairen, gesteund door paramilitairen, het dorp Tabaco platgewalst en de bewoners verjaagd. **Cerrejón** zou hier opdracht toe hebben gegeven.

Bron: Netwerk © Infographic: Kim Raad, design by KR 2010

Nederlandse energieleveranciers kunnen niet om **Cerrejón** en **Drummond** heen in Colombia. **E.ON** doet met beide bedrijven zaken. Bronnen binnen de kolenhandel verklaren hetzelfde over **Electrabel**. **Nuon** doet met Drummond zaken en **Essent** met Cerrejon.

Op basis van Netwerks dossier stelde hoogleraar internationaal recht Willem van Genugten dat Nederlandse energieleveranciers **medeplichtig zijn** aan grove mensenrechtenschendingen.

gewapende oppositiegroepen anderzijds) werden burgers er steeds vaker slachtoffer van mensenrechtenschendingen. Met name Indiaanse, afro-Colombiaanse en boerengemeenschappen in conflictzones en gebieden van strategisch economisch belang – zoals mijnbouwgebieden – kregen het etiket 'subversief' opgeplakt – vaak gevolgd door paramilitaire aanvallen. Zo overvielen paramilitairen op 18 april 2004, na een aantal dagen van bedreigingen, het dorp Bahía Portete van de inheemse Wayúu. Volgens Amnesty International werden zeker twaalf mensen gemarteld en vermoord. Een onbekend aantal mensen werd ontvoerd. Ruim 500 Wayúu vluchtten de grens met Venezuela over. Bahía Portete verzette zich tegen uitbreiding van de haven van mijnbouwbedrijf Cerrejón (zie kader pag. 11). Overigens heeft ook de gewapende oppositie in Colombia burgers bedreigd en vermoord.

Paramilitaire macht

Volgens de Colombiaan Mauricio Lazala, onderzoeker bij het in Londen gevestigde Business and Human Rights Resource Center, zijn paramilitaire organisaties in zijn land ooit opgezet door grote veeboeren in Noord-Colombia om zich te verdedigen tegen aanslagen door de linkse guerilla. Steeds meer bedrijven, ook palmolie- en bananenplantages, maakten er gebruik van. Lazala: 'Op een gegeven moment was er geen controle meer op, niet van de bedrijven en niet van het leger. Het werden eigen legertjes waarvan de meeste zich in de jaren negentig schaarden onder de koepelorganisatie AUC (Autodefensas Unidas de Colombia, red.). Ze hadden grote gebieden onder controle, en bedrijven betaalden hen via een soort belasting. Verschillende bedrijven, zoals Chiquita, zeiden dat ze wel met de paramilitairen in zee móesten omdat ze werden afgeperst. Chiquita betaalde hen in 2003 1,4 miljoen dollar.'

Na zijn aantreden in 2002 beloofde de conservatieve president Álvaro Uribe (onlangs opgevolgd door Juan Manuel Santos) zowel de linkse guerilla van de Farc als de paramilitairen hard aan te pakken. Inderdaad intensiveerde het leger de strijd tegen de guerillabeweging; de paramilitairen maakten vooral gebruik van een demobilisatieplan gebaseerd op de wet Justicia y Paz (gerechtigheid en vrede). Leden van illegale militaire groepen konden hun wapens inleveren in ruil voor aanzienlijk lagere straffen. Zij waren bovendien niet verplicht de waarheid te vertellen over gepleegde mensenrechtenschendingen. Omdat de wet geen maatregelen bevatte om de effectiviteit van de demobilisatie te garanderen, bleven de paramilitaire structuren grotendeels in stand.

Inmiddels hebben ongeveer 32.000 leden officieel hun wapens ingeleverd – al stellen critici

'Ze namen alles mee'

'We zijn verjaagd. Tabaco was een prachtige plek, voordat de mijn kwam. We hadden alles. Maar de mijn isoleerde ons. Ze sloten het water af en de elektriciteit. Ze haalden de arts weg die regelmatig langskwam, en de onderwijzers. Bij de ontruiming namen ze alles mee: de tv, de kachel, het bankstel. Daarna trokken ze met een bulldozer het huis uit elkaar. De kippen sloegen ze tegen de muur.'

María Isabel Ríos uit het dorp Tabaco, in 2001 in opdracht van Cerrejón ontruimd.

© Woman, war & peace/WNET

dat dat vooral de oudere en verroeste modellen waren. Zelfs vanuit de gevangenis hebben oud-leden nieuwe groepen gevormd om hun activiteiten, bedreiging, moord en drugshandel, voort te zetten.

Maar zo groot als begin deze eeuw zijn de paramilitaire organisaties niet meer. Veel leiders zitten in de gevangenis of zijn uitgeleverd aan de VS wegens hun betrokkenheid bij drugshandel. Zo nu en dan treedt de nieuwe generatie paramilitairen in de openbaarheid, zoals in april 2010 de groep Los Rastrojos (De Stoppels). In een communiqué bedreigde die ruim zestig humanitaire en sociale organisaties en journalisten, advocaten en parlementariërs. Boodschap: stoppen met steun aan slachtoffers van het paramilitaire geweld, 'anders zullen wij het geweld uit de jaren negentig genadeloos doen herleven'. Los Rastrojos is een machtige organisatie die een belangrijk deel van de drugshandel controleert en banden heeft met politieke partijen.

Dorpen platwalsen

Bedrijven bleven gebruik maken van de diensten van paramilitairen, ook nadat een Amerikaanse rechter de AUC als terroristische organisatie had bestempeld en ze in de VS kunnen worden vervolgd volgens de zogenoemde Alien Tort Claims Act (ATCA).

In de VS loopt een zaak tegen Drummond vanwege de moord op 67 Colombiaanse burgers

Deze Amerikaanse wet, uniek in de wereld, maakt het mogelijk bedrijven met een kantoor in de VS te dagvaarden voor misdrijven elders begaan. Zo kreeg Chiquita een boete van 25 miljoen dollar voor het jarenlang financieren van de AUC.
'Dat geld is overigens nooit besteed aan hulp voor de nabestaanden van de slachtoffers van de paramilitairen', weet Lazala. 'Zij hebben nog een schadevergoedingszaak lopen in de VS. Daar zijn ook nog andere rechtszaken aangespannen, tegen Coca Cola en Chiquita, die evenals Drummond beschuldigd worden van het bedreigen en vermoorden van vakbondsleiders.' De zaken tegen Chiquita hebben volgens Lazala gezorgd voor een toename aan aanklachten tegen paramilitairen. 'Daarnaast zijn paramilitairen zelf gaan praten. Niet te veel, want ze willen niet al hun kaarten tegelijk uitspelen. Ze beschuldigen allerlei bedrijven: palmolieplantages, drankenhandels, mijnbouwers, enzovoort. Die bedrijven ontkennen meestal. Andere militairen houden namen voor zich tot ze weten welke straffen zij zullen krijgen: vaak een korte straf in Colombia en een vervolgstraf in de VS voor drugshandel.'

Bronnen van Netwerk meldden dat zowel Drummond als de eigenaars van Cerrejón zich schuldig zouden hebben gemaakt aan grove mensenrechtenschendingen. Beide hebben volgens hen paramilitaire organisaties gefinancierd, dorpen laten platwalsen (zoals Tabaco, zie kader pag. 9), en bewoners van hun land verdreven en soms vermoord om grond in bezit te krijgen. Drummond wordt er van verschillende kanten van beschuldigd opdracht te hebben gegeven tot de moord op vakbondsleiders. Er zijn verhoren en verklaringen van betrokken paramilitairen en van een hoge officier van de Colombiaanse geheime dienst DAS rond

© Woman, war & peace/WNET

'Hé, jij gaat eraan'

› Wayúu-leider Débora Barros (hier in het verlaten huis van haar tante), herdenkt jaarlijks op 18 april de massamoord in Bahía Portete, het indianendorp dat zich verzette tegen uitbreiding van de haven van Cerrejón. Dit jaar ontving ze op 14 april een sms'je: 'Hé, jij gaat eraan' (zie omslag). In de documentaire *Women, war & peace* van het Amerikaanse tv-station WNET vertelt ze dat dit een van de vele doodsbedreigingen is die ze de afgelopen jaren kreeg per telefoon, sms of post. Débora's zus Telemina vertelde aan Netwerk hoe het dorp die bewuste 18de april werd omsingeld door militairen en paramilitairen: 'De vrouwen werden gevangen genomen. Sommigen werden gemarteld, kinderen werden geslagen. Bij het hoofd van mijn tante Rosa brachten ze een granaat tot ontploffing. Ze werd volledig onthoofd, we hebben haar herkend aan haar handen en voeten.'

de moord op drie leiders van de mijnwerkersbond.
Deze laatste, Rafael García, indertijd de tweede man van DAS, verklaarde in 2007 tegenover de Colombiaanse aanklager: 'Deze corruptie hield onder andere in dat de DAS een lijst maakte, en regelmatig aanvulde, van vakbondsleiders die de AUC moest ombrengen. Dat gebeurde ondanks het feit dat de DAS juist bedreigde vakbondsleiders moest beschermen.' En: 'Bij deze bijeenkomst zag ik mr. Araujo (namens Drummond) een vertegenwoordiger van "Jorge 40" (AUC-commandant) een koffer gevuld met geld overhandigen. Ik weet het exacte bedrag niet, maar het waren zeker miljoenen pesos. Mr. Araujo en Jorge Castro Pacheco praatten openlijk over de bestemming van het geld. Het was bedoeld als betaling voor gewelddadige maatregelen tegen vakbondsleiders bij Drummond. Ik hoorde mr. Araujo zeggen dat het geld voor Jorge 40 bedoeld was als betaling voor de moorden op bepaalde vakbondsleiders.'

Drummond heeft tot dusver alle betrokkenheid ontkend. Ondanks de verklaringen tegen het Amerikaanse bedrijf, is het tot nu toe ongestraft gebleven bij de Amerikaanse rechter. Wel loopt in de VS nog een zaak tegen Drummond vanwege de moord op 67 Colombiaanse burgers, onder wie vakbondsleiders en inwoners van dorpen in de omgeving van de mijn, de spoorlijn naar de haven en de haven. De beschuldigingen komen van bewakingspersoneel van de mijn, de eerder geciteerde voormalig officier van de geheime dienst en paramilitairen. In Colombia zijn overigens in 2009 wel de twee AUC-leden veroordeeld voor de moord op de vakbondsleiders. Zij hebben altijd gezegd in opdracht van Drummond te opereren.

Andere paramilitairen hebben beschuldigingen geuit tegen Cerrejón. Het Cartagena-bataljon van het Colombiaanse leger (dat gevestigd is op het terrein van Cerrejón en door dat bedrijf wordt betaald) zou in 2004 samen met door Cerrejón betaalde paramilitairen een bloedbad onder vrouwen en kinderen hebben aangericht in het dorpje Bahía Portete (zie kader hierboven). Volgens deze paramilitairen gaf Cerrejón opdracht tot de moordpartij. Cerrejón zegt de mensenrechten te respecteren en de richtlijnen van het UN Global Compact als leidraad te hanteren. Het bedrijf heeft een deal gesloten met de slachtoffers van 'Tabaco'.

Televisiemaker Sander Rietveld werkte bij de opnamen voor Netwerk in Colombia veel samen met de Colombiaanse mensenrechtenadvocaat Francisco Ramírez. Rietveld: 'Als hij onraad rook, moesten we meteen weg. Hij is opgejaagd wild, vaak bedreigd en heeft al diverse aanslagen te verduren gehad.' Ramírez noemt het 'crimineel' dat de betrokken bedrijven niet vervolgd of bestraft worden. De advocaat steunt de nabestaanden van de vakbondsleiders die zouden zijn vermoord in opdracht van Drummond

Energiesector: 'Beter screenen'

Naar aanleiding van Netwerkuitzending over de herkomst van hun kolen meldde begin september koepelorganisatie EnergieNed aan de Tweede Kamer dat ze 'met maatschappelijke partners oplossingen willen ontwikkelen die toezien op een verantwoorde winning van en handel in steenkool.' Voor deze dialoog hebben zij NGO's en de mijnbouwsector uitgenodigd. Potentiële leveranciers gaan ze voortaan screenen aan de hand van internationaal geldende regels zoals het UN Global Compact, waarin mensenrechten, arbeidsrechten, de zorg voor het milieu en het bestrijden van corruptie centraal straan. 'Deze criteria zijn universeel, betekenisvol en dekken de hele productieketen. Deze principes worden ook contractueel opgelegd aan de mijnbouwbedrijven waar de steenkool van wordt gekocht', aldus een gemeenschappelijke verklaring.

Een 'legitiem doelwit'

De afgelopen vijftien jaar zijn er in de steenkolensector in Colombia 24 vakbondsmensen vermoord. Onder hen de leiders van Sintraminergetica Victor Orcasita en Valmore Locarno, die op weg naar hun werk door paramilitairen uit de bus werden gehaald en vermoord, op het moment dat ze met Drummond over arbeidscontracten onderhandelden. Gustavo Soler, die Locarno opvolgde als hoofd van de mijnwerkersvakbond, werd kort daarna op dezelfde wijze omgebracht. Edwin Guzmán, een voormalige sergeant van het Colombiaanse leger die later bij de paramilitairen ging, heeft voor een commissie van het Amerikaanse parlement verklaard dat Drummond de paramilitairen steunde met geld en wapens. Volgens de ex-sergeant beschouwen Drummond en het Colombiaanse leger de mijnvakbond als een 'subversieve organisatie en bijgevolg als een legitiem militair doelwit'. Kort voor de moord op Orcasita en Locarno circuleerden in de steenkoolmijn van La Loma pamfletten waarin de twee leiders van de 'guerrillavakbond' ervan beschuldigd werden de linkse opstandelingen te steunen.

– volgens een voormalig topman van de paramilitairen voor een bedrag van 200.000 dollar. Ramírez staat ook de bewoners van Tabaco en Bahía Portete bij. 'De wet Justicia y Paz biedt slachtoffers van geweld geen bescherming als zij getuigen over wat hen is aangedaan en daders aanwijzen. Dat maakt hen zeer kwetsbaar.'

'Indianen willen hun land niet opgeven, en daartegen treden de paramilitairen op'

Mensenrechtenadvocaat Garzón Cárdenas

Ramírez' collega Ricardo Garzón Cárdenas, advocaat in de noordelijke kustplaats Ciénaga, analyseert het systeem van door bedrijven gefinancierde paramilitaire organisaties: 'Wat bedrijven hebben gedaan, is groepen financieren die veel moorden op hun geweten hebben. Ze vernietigen sociale structuren door de leiders ervan te elimineren. Heel veel indiaanse gemeenschappen zijn bovendien getroffen door moorden op de rechtmatige eigenaren van stukken grond. Indianen willen hun land niet opgeven en daartegen treden de paramilitairen op. Het geweld dient de belangen van de bedrijven, het maakt een eind aan ieder verzet. Bedrijven proberen dat te verhullen door af en toe een schooltje of een gezondheidscentrum te bouwen, maar dat is meer om hun naam te

'Kritische journalistiek doet wat grote tv-zenders in Colombia nalaten'

Tekst: Wies Ubags

Luis in de pels zijn is in Colombia levensgevaarlijk. Zijn kritische onderzoekswerk leverde journalist Hollman Morris (zie foto) bedreigingen en intimidatie op. Zijn tv-programma is door geldgebrek soms uit de lucht, maar op YouTube en Facebook gaat hij door.

Bogotá - 'Het belangrijkste is nu dat ik weer gewoon kan fietsen zonder lijfwachten om me heen', zei de Colombiaanse journalist Hollman Morris eind augustus bij zijn besloten afscheid in Bogotá. Met een beurs van een jaar voor het journalistieke instituut van de prestigieuze Amerikaanse universiteit Harvard kan de bedreigde Morris (41) even op adem komen.
Morris maakt al zeven jaar reportages over mensenrechtenschendingen in Colombia, ook over de rol van grote bedrijven hierin. 'De grote televisiezenders doen dat niet', zegt Morris vanuit de Verenigde Staten, 'maar het is onze verantwoordelijkheid om het humanitaire drama achter de activiteiten van sommige grote bedrijven voor het voetlicht te brengen.'
De kritische houding van Morris en zijn televisieprogramma Contravía bleef niet zonder gevolgen. 'Het Colombia van president Uribe (2002-2010, red.) was buitengewoon gevaarlijk. De inlichtingendienst, die direct onder het kantoor van de president valt, heeft een illegale heksenjacht ontketend op iedereen die kritisch was over de regering: mensenrechtenactivisten, journalisten en de politieke oppositie. Het doel was ons ongeloofwaardig te maken. We werden ervan beschuldigd bondgenoten van de guerrilla te zijn. Gelukkig onderzoekt Justitie die illegale spionage nu. Maar wat ook nodig is, is een systematisch onderzoek naar de gevolgen voor de Colombiaanse democratie van die heksenjacht. De nieuwe generatie is tijdens die acht jaar Uribe opgegroeid met die uitspraken dat wij terroristen zijn.'
Toch heeft de kritische journalistiek wat bereikt, vindt Morris. 'Wij hebben de inspanningen van mensenrechtenactivisten en leiders van arme gemeenschappen zichtbaar gemaakt. De grote media in Colombia weten daar vaak niets van of negeren het gewoon.'

Een van de onderwerpen waar Morris veel over berichtte is de band tussen multinationals en paramilitairen. Over de discussie die in Nederland is ontstaan over Colombiaanse 'bloedkolen' (zie pag. 6 t/m 12) zegt Morris: 'Er zijn getuigenissen dat het Amerikaanse bedrijf Drummond paramilitairen heeft betaald om vakbondsleiders te doden. Als Drummond veroordeeld wordt, moeten Nederlandse bedrijven geen zaken meer met het bedrijf doen.'
Hij noemt het voorbeeld van bananenbedrijf Chiquita. 'Het opereren van Chiquita heeft

zuiveren: zoiets komt dan op hun website. De regio's waar de multinationals opereren zijn de armste van Colombia.'

De afgelopen twee jaar is er wel wat ten goede veranderd, signaleert Mauricio Lazala. 'Cerrejón heeft met mensenrechtenorganisaties en advocaten onderhandeld over onder andere Tabaco. Ze zijn veel opener over wat ze doen en wat ze willen. Van Drummond of andere bedrijven hebben we nog geen aanwijzingen dat ze betreuren of eventueel willen goedmaken wat er in het verleden is gebeurd.'

Met dank aan onderzoeksjournalist Sander Rietveld/Netwerk
Bekijk de Netwerk-uitzending en een fact-sheet via www.wordtvervolgdmagazine.nl

Reageren? wordtvervolgd@amnesty.nl

Lees meer over Amnesty-onderzoeken naar de situatie in Colombia op www.wordtvervolgd-magazine.nl

een schandaal veroorzaakt. De paramilitair "HH" (onder die bijnaam was hij bekend, red.) heeft daar verklaringen over afgelegd. De paramilitairen werden ingezet om indianen en kleine boeren van hun grond te verjagen zodat de grote bananenbedrijven er hun activiteiten konden ontplooien.' Journalisten kunnen dit aan de kaak stellen door naar die vaak moeilijk toegankelijke en gevaarlijke regio's toe te gaan, zegt Morris. 'Ik ben bijvoorbeeld naar het dorpje Tabaco gegaan toen de gemeenschap daar werd verdreven door steenkoolgigant Cerrejón.'
Morris' programma Contravía, grotendeels afhankelijk van buitenlandse financiering, is soms door geldgebrek uit de lucht. 'Daarom zijn voor ons de nieuwe media belangrijk.'

Bekijk het werk van Hollman Morris op www.wordtvervolgdmagazine.nl

Reageren? wordtvervolgd@amnesty.nl

GRUNBERG

© Merlijn Doomernik

Regentencultuur

Tijdens mijn reizen naar Irak hoorde ik van verscheidene Irakezen dat hun land nog niet klaar was voor democratie, wat Irak nodig had was een sterke man. Om dergelijke uitspraken te horen had ik niet naar Irak hoeven te gaan. De media hadden al bericht dat het met het enthousiasme voor democratie onder Irakezen, toen de anarchie in 2003 eenmaal was uitgebroken, reuze meeviel. Eerst een sterke man, dan zou de democratie later volgen.
Aanvankelijk werd zo'n stelling als discriminerend verworpen, typisch westers om te denken dat een Arabisch land niet klaar was voor democratie. Maar de ambities voor Irak, om maar te zwijgen over Afghanistan, zijn bijgesteld. Misschien wordt het tijd voor de vraag of wij klaar zijn voor democratie.
Laten we eerst vaststellen wat we bedoelen met dat woord dat in ons seculiere universum 'een heilig woord' is geworden.
We bedoelen met democratie niet alleen de mogelijkheid om eens in de zoveel jaar een stem uit te brengen op een politieke partij of een president, maar ook een onafhankelijke juridische macht en diverse vrijheden voor de burger. Hoe die vrijheden eruit zouden moeten zien, daarover is discussie mogelijk.

Revolutionaire opvattingen moeten een retorische aangelegenheid blijven

Ik herinner me een gesprek met een politicus in Montenegro die niets liever wilde dan dat zijn land volwaardig lid van de Europese Unie zou worden, maar dat rare gedoe met homoseksuelen, dat zouden ze natuurlijk niet overnemen uit het Westen. Er waren grenzen.
Democratie bestaat bij de gratie van consensus. Kleine, marginale partijen mogen opvattingen verkondingen die revolutionair zijn (Nederland moet uit de NAVO) maar willen de partijen groter worden, wat dan genoemd worden 'willen die partijen bereid zijn regeringsverantwoordelijkheid te dragen' moeten ze bereid zijn die extreme opvattingen te laten varen. Iets wat bijvoorbeeld de SP in Nederland keurig heeft gedaan.
Democratie zoals wij deze kennen bestaat bij de gratie van het mechanisme dat partijen met revolutionaire opvattingen marginaal dienen te blijven. Groeit de aanhang van de partij tegen alle verwachtingen in, dienen de opvattingen te worden bijgesteld. Anders gezegd: die revolutionaire opvattingen moeten een retorische aangelegenheid blijven.
Dat deze consensusdemocratie een regentencultuur in de hand werkt moge duidelijk zijn. De bestuurder fungeert als behandelend geneesheer die voorop stelt dat de patiënt (lees: de kiezer) baas is over het eigen lichaam maar dat de geneesheer uiteindelijk weet wat goed is voor de patiënt.
Wat wij in diverse landen meemaken is de implosie van het vertrouwen in de redelijkheid van de regenten en dus in de regenten zelf.
Zoals een munt vertrouwen nodig heeft om sterk te kunnen zijn, zo heeft ook de bestuurder (lees: politicus) vertrouwen nodig om effectief te kunnen besturen.
Het zou ironisch zijn als zou blijken dat een functionerende democratie niet zonder regentencultuur kan. Zo ook in Irak.